

ДЕРЖАВНА ВЛАСНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

У статті обфунтовано сутність / структуру державної власності. Визначено і позитивні / негативні аспекти. Розглянуто процес управління державною власністю та його основні принципи. Визначено причини низької / ефективності державної власності. Запропоновано широко впроваджувати корпоративну форму власності як альтернативу державній.

In the article the essence and structure of state property are grounded. Its positive and negative aspects are definite. The process and basic principles of state property management is considered. The reasons of low efficiency of state property are definite. It is offered widely to inculcate the corporate form of own, how an alternative of state property.

В статье обоснована сущность и структура государственной собственности. Определены ее позитивные и негативные аспекты. Рассмотрен процесс управления государственной собственностью и его основные принципы. Определены причины низкой эффективности государственной собственности. Предложено широко внедрять корпоративную форму собственности как альтернативу государственной.

Ключевые / слова: державна власність, об'єкт, управління, ринкова економіка, корпоративна форма власності.

Постановка проблеми. В Україні в умовах ринкової економіки виникла певна економічна система господарювання, яка змінила структуру господарської життєдіяльності суспільства і викликала функціонування різномасштабних форм власності, особливо шшу серед яких займає державна форма власності. Тому дуже актуальним питанням є структурування державної власності, для визначення способів удосконалення системи управління нею, визначення основних принципів процесу управління державною власністю та альтернативних варіантів щодо її модифікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням окремих аспектів розвитку державної власності та управління нею, займалися такі українські вчені: В. Венгер, О. Головшов, І. Жадан, Н. Красностанова, С. Мочерний, Д. Негодаєв, М. Хохлов, М. Чечетов, М. Пильняк. Значний внесок у розвиток даної проблематики зробили російські науковці: В. Бандура, Н. Беланова, В. Касаткін, В. Кошкіна, В. Кузнецов, С. Торопов, В. Шупиро та ін. Однак потребує уточнення наукова класифікація державної власності та розвиток сутності процесу управління нею, узагальнення і згрупування основних принципів цього процесу.

Постановка завдання. До основних цілей даної статті можна віднести: вдосконалення структурування державної власності; виокремлення позитивних і негативних сторін цієї категорії; поглиблення визначення сутності процесу управління державною власністю; уточнення причин низької ефективності державної форми власності.

Виклад основного матеріалу. Необхідність державної форми власності була історично викликана саме функціонуванням держави як особливого апарату, що виконує специфічні функції захисту юруючого соціально-економічного устрою суспільства. Державна власність виступає економічною основою, опорою для країни і складає одну з найважливіших частин державного управління.

Дуже гострим у сучасному економічному середовищі в країнах із змішаною економікою є питання щодо визначення оптимального обсягу державної власності та державного сектора. Прихильники ще і щодо зменшення його розміру, зокрема економіст Р. Ношк, вважають, що уряд не спроможний вирішувати соціально-економічні проблеми, а тому вимагають скорочення кількості державних службовців, бо вважають що сучасний стан державного управління шдриває та обмежує політичну та економічну свободи. На думку Д. К. Гелбрейта державний сектор є замалим [1, с. 12]. Інші науковці працюють над питанням визначення оптимальних розмірів державної власності і вважають, що вони мають становити до 35% сукупної власності з урахуванням всіх її об'єктів, та конкурувати з іншими формами власності тощо [2, с. 239].

Державну власність можна визначити як відносини, які складаються в суспільстві з

приводу привласнення частини національного багатства державою, що дозволяють їй на основі застосування своїх прав власника використовувати економічні результати функціонування цієї частини на реалізацію суспільних інтересів країни [3, с. 7].

Державна власність, як і будь-яка інша складна категорія, має свої позитивні і негативні риси. До негативних рис можна віднести наступні: бюрократизація у прийнятті рішень, використання частини отриманих доходів політичними паріями у передвиборних кампаніях, що не завжди виправдані щодо ефективності програми інвестування. Серед позитивних рис можна виокремити такі: більша гарантія зайнятості працівників, наданням товарів і послуг за нижчими цінами, ніж у приватних підприємствах, тобто значно більше враховує інтереси широких верств населення. Вона відкриває значний простір для розвитку продуктивних сил країни [2, с. 238].

У державній власності, згідно Закону України "Про власність", перебуває земля, її надра, повітряний простір, водні та інші природні ресурси, що знаходяться в межах території України, природні ресурси континентального шельфу та виключно (морської) економічної зони. А також основні засоби виробництва у промисловості, будівництві, сільському господарстві, транспорті, зв'язку, житловий фонд, будівлі, споруди, фінансові ресурси, наукові досягнення, валютні та золоті запаси, національні, культурні й історичні цінності, в тому числі й ті, що знаходяться поза її межами [4].

Усі об'єкти, які включені до складу державної власності, науковці поділяють на три групи за ступенем значимості й функціональним призначенням [5, с. 41-42].

Перша група включає власність, що призначена для виконання загальнодержавних завдань - це об'єкти, які забезпечують: оборону і безпеку країни; захист державних кордонів, територіального моря і повітряного простору; проведення зовнішньої політики й підтримання міжнародних відносин; управління державними економічними службами, включаючи Національний банк України; функціонування органів державної влади (законодавчої, виконавчої, судової); проведення фундаментальних наукових досліджень; контроль за природовикористанням і охороною навколишнього середовища; охорону пам'яток історії та культури; охорону державних запасів і резервів; експлуатацію й обслуговування великих транспортних магістралей.

До другої групи належить власність, що забезпечує підтримку й розвиток економічного потенціалу країни, а саме підприємства: електроенергетики; з видобутку й транспортування нафти та газу; з видобутку і переробки дорогоцінних металів та камішні; авіакосмічної техніки; атомного машинобудування; з розробки й виробництва систем озброєння та боеприпасів; трубопровідного транспорту та шип.

У третю групу включена власність, через яку держава бере на себе функції проведення централізованої соціально-економічної політики й соціального захисту населення - це: установи й організації системи охорони здоров'я; вищі й середні соціальні навчальні заклади; загальноосвітні школи; установи культури й мистецтва; органи соціального страхування та соціального забезпечення; установи соціального захисту, в тому числі будинки для престарілих, реабілітованих, центри для інвалідів та інші.

Державну власність можна класифікувати за різними ознаками, в залежності від мети дослідження:

1. За видами: нерухома власність (нерухоме майно, нерухомість); рухома державна власність (майно, що не відноситься до нерухомого, включаючи гроші та інші папери); Інформація; результати інтелектуальної власності (в тому числі й виключні права на них); інша власність.

2. За галузевою ознакою: об'єкти державної власності, включені до складу конкретних галузей економіки (паливно-енергетичний комплекс, транспорт, зв'язок, агропромисловий комплекс); пам'ятники культури.

3. За величиною державної частки: 100% у державі (суто державні підприємства, що перебувають у повному державному володінні - казенні підприємства та акціонерні компанії, що не можуть приватизуватися); 75% + 1 - державні корпорації (акціонерні

компанп) із абсолютною більшістю акцій; 50% + 1 - збільш акціонерш компанп з контрольним пакетом акцій; 25% + 1 - корпоративш підприємства з блокуючим пакетом акцій; акціонерш компанп частка власносп держави у статутному фондд менша шж 25%.

4. За ступенем закріплення за державою державних часток (пакетів акцій): об'єкти казенних підприємств; підприємства із закріпленими за державою пакетами акцій (продажу не підлягають); підприємства з частково закріпленими пакетами акцій (продаж можливий за рішенням Кабшету МімТрпВ Укра'ши); підприємства з незакріпленими пакетами акцій (продаж здійснюється в установленому порядку).

5. За ступенем учасп на ринку виробництва продукцп: монополп; не монополюта іН. [5, с. 42; 6; 7, с. 47].

Вважаемо за доцільшть доповнити класифкацю державно! власносп за:

1. За основними напрямими діяльностп держави:

1) комерційна державна власшть, метою яко! е одержання прибутку;
2) не комерційна державна власшть - головним завданням яко! е виконання суспільно-необхщних функцій, яп покладеш на державу.

2. За основними функціями, яю виконують об'єкти державно! власносп:

1) стратегічно важливі об'єкти власносп;
2) об'єкти яю виконують суспільно-необхщш функці!;
3) об'єкти комерційного характеру, тобто основною метою яких е одержання прибутку.

На нашу думку, доповнення ще! класифікаці! зазначеними вище пунктами дае нам змогу більш точно розуміти і побачити, яю основш напрями діяльностп держави як власника і яю функці! виконуе державна форма власносп.

Держава здійснюе своє право власника через систему управлшня державною власшстю, що визначається, як сукупшть центральних органів законодавчо! і виконавчо! влади, органшв управлшня державною власшстю на місцях та об'єктах державно! власносп [5, с. 54].

Процес управлшня державною власшстю можна розглядати, як свщомо організований, шдспрямований і активний впливу держави на процес розвитку і функціонування найважливіших сторпн суспільних відносин, пов'язаних із державною власшстю.

Осюльки держава виступае суб'єктом управлшня, то ми можемо виокремити основш принципи процесу державного управлшня власшстю, яю подаш у табл. 1.

Одшею з основних проблем в управлшш державною власшстю в Укра'ш сьогодні е те, що ще не встановлено чіткого розподілу прав та обов'язов щодо державно! власностп між різними Інститутами центральних органшв влади. Спостерігається дублювання функцій різних органшв влади відносно конкретних об'єктів державно! власносп.

Управлшня державною власшстю переважно здійснюється за допомогою таких шструментів [3, с. 8; 9, с. 199, с. 205; 10, с. 85], яю подаш на рис. 1.

Досліджуючи проблему ефективностп державних підприємств і державно! власносп думки науковщв розшшлися. Ряд науковщв вважають, що державш підприємства і функціонування державно! власносп в шлому може бути ефективною, шп стверджують про однакову ефектившть державно! і приватно! власносп. Деяю науковщв переконують, що форма власносп не е суттєвим критерієм, що впливає на ефектившть діяльностп підприємств. Однак, більшість економіспв вважають, що ефектившть державно! форми власносп е низькою порівняно з приватною [11, с. 162].

Низька рентабельшть державно! власносп пояснюється певними причинами:

1) специфічна галузева структура, тобто державш об'єкти зосереджеш головним способом в галузях, яю е невипідш для приватного капіталу;

2) використання державних підприємств в якосп Інструменту державного регулювання економіки, відтисняючи показник рентабельностп на другий план;

3) державна власшть бере на себе значшш соціальш витрати;

4) фактори зовшшнього ринкового економічного середовища;

Таблиця 1

Основні принципи процесу управління державною власністю [8, с. 29, 6]

Принципи	Загальна характеристика принципів
Системність	Характеризує здійснення процесу управління скоординовано, цілеспрямовано, постійно і ефективною. Система управління державною власністю повинна розглядатися як єдине ціле.
Концептуально-забезпеченість	Концепція управління державною власністю має бути прикріплена до напряму діяльності Уряду з врахуванням довгострокової стратегії розвитку країни.
Організаційно-правово-врегульованість	Передбачає визначення головного організаційного центру системи управління об'єктами державної власності; створення ефективних структурних одиниць, аналізу та контролю; розвиток структури державного представництва; створення дієвої нормативно-правової бази для врегулювання відносин щодо управління об'єктами державної власності.
Верховенства	Держава централізовано бере на себе зобов'язання здійснювати та координувати управління власністю, для забезпечення суцільних інтересів.
Визначеність	Межі державного управління можуть бути визначені як такі, що виходять за межі національної держави та виходять за її кордони, що проявляються в зовнішній політиці даної держави.
Ієрархія цілей	Визначення чіткого порядку визначення цілей розвитку компонентів системи управління державною власністю.
Фінансово-забезпеченість	Держава повинна здійснювати фінансову підтримку тих об'єктів, що перебувають у державній власності, шляхом реструктуризації з одержаного прибутку, субсидування з держбюджету, за рахунок коштів одержаних від приватизації, через шляхи кредитування, шляхом податкових пільг, або збільшення від оподаткування.
Враховування зовнішнього середовища	Функціонування системи управління державною власністю як відкритої повинен враховувати вплив зовнішнього середовища (економічна необхідність і фінансові можливості держави утримувати державну власність).
Принцип взаємодії планування	Управління державною власністю має бути неперервним, оскільки планування розвитку державної власності спрямоване на визначення і функціонування в перспективі, в майбутньому і має високий рівень невизначеності.
Оптимально-достатність	Передбачає ефективне забезпечення кадровим складом процесу управління.

Рис. 1. Загальна характеристика інструментів управління державною власністю

Науковці стверджують, що державна власність може бути дуже ефективною, коли

держава як суб'єкт власності формує адекватний об'єкт власності і всеобщий господарський механізм реалізації своїх прав власника [13], так як не стільки форма власності, скільки спосіб управління і прийняття рішень визначає значним чином міру ефективності функціонування підприємства.

Як показує світова практика у країнах з розвинутою економікою частка державних підприємств, що функціонують на межі мінімальної рентабельностіTM або за її межею є значною кількістю, однак вони користуються постійними бюджетними дотаціями, для підтримки своєї господарської діяльності в належній формі.

До основних економічних та соціальних загальногосподарських завдань покладених на державну форму власності в масштабах регіону чи держави в цілому можна вважати:

- 1) підтримка галузей, які є важливими для національної економіки, але занепадають через непривабливість для приватного сектора;
- 2) забезпечення нормального функціонування інфраструктури;
- 3) надання населенню пільгових послуг у сферах освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення;
- 4) розширення можливостей щодо працевлаштування безробітних шляхом фінансування різномасштабних державних підприємницьких проєктів [1, с. 10].

Висновок. Для розв'язання проблем ефективності державного підприємництва ми вважаємо доцільно посилити участь держави у змішаних корпоративних формах підприємницької діяльності через володіння певної частки у статутному капіталі підприємства. На нашу думку, суто державна форма власності еволюційно виснажує своє існування. Історично обумовлено на зміну її існування приходять нова форма господарювання - корпоративна власність. Як показує світова практика перевагами даної форми організації підприємства, який об'єднує державний і приватний капітал є те, що державний капітал набуває більш гнучкості, мобільності і підконтрольності, а приватний капітал стає менш ризиковим, більш стабільним і прогнозованим.

Державне корпоративне підприємництво, є методом державного впливу та державного регулювання економіки на ринкових засадах, який не суперечить обраному ринковому напрямку розвитку країни. Воно дозволяє здійснювати позитивні перетворення, уникаючи негативних соціально-економічних наслідків та ефективно впливати на діяльність підприємств, які мають стратегічне значення для економіки й безпеки держави.

Дане питання вимагає подальшого дослідження у таких напрямках, як: визначення позитивних і негативних сторін застосування даної (змішаної, корпоративної) форми власності, вирішення питання доцільності впровадження її на всіх чи лише на деяких з них (не стратегічних і не суцільно важливих об'єктах) підприємствах державної власності, визначити перелік даних підприємств.

Список використаних джерел

1. Чечетов М. Управління державними корпоративними правами у контексті економічної стратегії держави / М. Чечетов, І. Жадан // Економіка України. - 2003. - № 8. - С. 4 - 12.
2. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 1 / [редкол. : С.В. Мочерний та ін.]. - К. : Видавничий центр "Академія", 2000. - 864 с.
3. Головшов О.М. Загальнотеоретичні засади функціонування державного сектора / О.М. Головшов // Актуальні проблеми економіки. - 2008. - № 1 (79). - С. 5 - 17.
4. Про власність [Електронний ресурс] : закон України : [прийнято 07.02.1991 р., № 697-ХІІ]. - Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=697-12&p=1200576253451433>
5. Шкільняк М.М. Управління державною власністю: теоретична концептуалізація та практичні аспекти / Шкільняк М.М. - Тернопіль : Фірма "Синтез-ШІГраф", 2004. - 319 с.
6. Бандурин В.В. Проблемы реформирования системы управления государственной

собственностью / Бандурин В.В., Касаткин В.В., Торопов С.В. - М. : Полиграфресурсы, 2000. - 336 с. : ил.

7. Венгер В. До питання про управління державними підприємствами / В. Венгер // Економіка України. - 2005. - № 2. - С. 46 - 52.

8. Чечетов М. Концептуальні засади управління об'єктами державної власності / М. Чечетов, І. Жадан // Економіка України. - 2005. - № 3. - С. 20 - 31.

9. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 3 / [редкол. : С. В. Мочерний та ін.]. - К. : Видавничий центр "Академія", 2002. - 952 с.

10. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 2 / [редкол. : С. В. Мочерний та ін.]. - К. : Видавничий центр "Академія", 2001. - 848 с.

11. Беланова Н.Н. Развитие категории "государственная собственность" в рыночных условиях / Н.Н. Беланова // Вестник СамГУ. - 2006. - № 10/1 (50). - С. 157 - 163.

12. Управление государственной собственностью : [учебник / под. ред. В. И. Кошкина, В. М. Шупыро]. - М. : ИНФРА-М, 1997. - 496 с.

13. Хохлов М. Про економічний зміст категорії власності в транзитивній економіці / М. Хохлов // Економіка України. - 2002. - № 1. - С. 36 - 43.

УДК 339.727.22

Т. С. ОВЧАРЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПЦІ «ВАШИНГТОНСЬКОГО КОНСЕНСУСУ» ЯК НАЙЕФЕКТИВНІШОЇ ПОЛІТИКИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

В статті розглянуто основні наслідки впровадження політики «Вашингтонського консенсусу» в Україні, а саме триаду «приватизація - лібералізація - стабілізація» разом з парадигмою відчуження держави від економіки.

In this article is examined the basic consequences of introduction of a politics "Washington Consensus" in Ukraine, namely triads "privatization - liberalization - stabilization" together with a paradigm of alienation government from economy.

В статье рассмотрены основные последствия внедрения политики «Вашингтонского консенсуса» в Украине, а именно триады «приватизация - либерализация - стабилизация» вместе с парадигмой отчуждения государства от экономики.

Ключевые слова: «Вашингтонский консенсус», концепція, особливості, політика, залучення, іноземні інвестиції.

Постановка проблеми. Залучення іноземного капіталу завжди було одним із пріоритетів для влад України. Тому побудова чітко визначених відносин нашої держави з міжнародними фінансовими організаціями є актуальним і на сьогодні. Високий факт, що інвестиції наднаціональних організацій є позитивним показником іноземної привабливості країни та приватних інвестицій, що мають мультиплікаційний ефект і слугують гарантією для можливих інвестицій.

До того ж, Світовий Банк та Міжнародний валютний фонд мають значний ресурсний потенціал, а умови отримання кредитів є не порівняно доступнішими ніж у інших світових фінансово-кредитних інститутах. Позички міжнародних фінансових установ є формою існування та функціонування іноземного капіталу, і для країни позичальника заборгованість перед ними становить державний борг. Усі проекти, на які можуть бути надані позички цими організаціями поділяються на чотири групи [12]:

- 1) проекти макроекономічної стабілізації економіки країни позичальника;
- 2) проекти структурних перетворень у певних секторах економіки;
- 3) інвестиційні проекти;
- 4) проекти технічної допомоги.

Надзвичайне значення мають іноземні проекти. Вони спрямовані на розвиток певних секторів економіки, де передбачається обов'язкове внутрішнє співфінансування. Усі кредити, що надаються міжнародними фінансовими організаціями (надалі МФО), мають для економіки держави важливе значення, адже вони надаються на вигідних умовах від низької